

JOGI FÓRUM PUBLIKÁCIÓ

A bűntethetőségi korhatár szabályozásának fejlődése Magyarországon

Szerző: Királyvölgyi Krisztián

1. Bevezetés

A büntethetőségi korhatár egy nagyon felkapott téma ma Magyarországon. Ennek oka az új Büntető törvénykönyv által meghatározott új szabályozás, amellyel sok ember nem ért egyet. A kiskorúak által elkövetett bűncselekmények, különösen a lopások, elszaporodtak hazánkban. A bűnözés növekedésének következménye, hogy politikai, hatalmi okokat tulajdonítanak nekik az emberek, a szabályozásban látják a hibát, különösen, ha élet vagy testi épség elleni kriminális megnyilvánulásokról van szó. Ilyenkor felélednek azok a közéleti, politikai vagy éppen szakmai viták, melyek a büntethetőségi korhatár módosításában látják a fiatalok deviáns megnyilvánulásainak megoldását.¹ Számos kritikát kap az új Büntetőjogi Törvénykönyv a lecsökkentett büntethetőségi korhatár kapcsán, így izgalmas témának tartom, hogy hogyan jutott el idáig a jogi szabályozás.

Az évfolyamdolgozatom elején a történelmi háttérrel írnék röviden, azon belül is, hogy mennyiben vették figyelembe a középkorban a büntetések kiszabása kapcsán azt, hogy az elkövető milyen korú volt. Ez után a Csemegi-kódexszel fogok foglalkozni, mint az első olyan törvény, amely a büntethetőségi korhatárt szabályozza. Ezt követően foglalkoznék még a századforduló környékén nagy hangsúlyt kapó gyermekvédelemmel, illetve törvénymódosításokkal, büntetőnovellákkal. A 20. században változatos szabályozásokkal találkoztam e téren, így ezeket időrendi sorrendben elemezni fogom, összehasonlítom és e szabályok meghozatalának okaira, hátterére megpróbálok fényt deríteni. Végül az 1978. évi IV. törvényt, tehát a régi Btk.-t, az új 2012. évi C. törvénnyel, tehát az új Btk.-val fogom egybevetni. Úgy gondolom az évfolyamdolgozatom végezetével átlátható és érthető lesz, hogy hogyan jutott el mai állapotába a büntethetőségi korhatár szabályozása, milyen fejlődésen ment keresztül a jogtörténetünk során.

Véleményem szerint bármilyen korhatári szabályozást tartalmaz egy büntetőjogi szabályozás, lehet bizonyos esetben méltánytalan. A testi és szellemi fejlődés különböző egyes embereknél, így szubjektív megítélés alapján létezhet olyan aki még 12-13 éves de már felnőttként viselkedik és gondolkodik, de szintén ismerhetünk olyan embert, aki 19-20 évesen vagy akár annál is idősebb korában tűnik „gyermeknek” a viselkedése alapján. A korhatár szabályozása, miként olykor felemelik a korhatárt és van, hogy lecsökkenti nem megoldja a problémát, csak megkerüli, önmagában ezzel csak látszatsmegoldást kínálva. Bizonyított tény viszont, hogy az általános életkor növekedésével, a lakosság fokozatos előregedésével együtt egyre jobban érzékelhető a bűnözés „megfiatalodása” is. Az idősödő társadalomnak mind fiatalabb korösszetételű deviáns magatartásokkal kell számolnia és ezzel újabb és újabb helyzeteket teremtenek. A helyzetet súlyosbítja az állandóan megújuló büntetendő cselekmények, például a XXI. században igen jelentős

¹ KÓHALMI László - *A büntethetőségi korhatár kérdése*. In <http://jesz.ajk.elte.hu/kohalmi53.pdf> 1.old. (a kutatás ideje: 2014. ápr. 22)

az interneten elkövetett bűncselekmények száma (lopás, titkos adatokhoz való hozzáférés, illegális tartalom letöltése, megosztása). Nemigen lehet az ellen sem komoly érvet felhozni, hogy a gyermekvédelem mai eszközrendszere elégtelen a legtöbb 13 éves rablóval vagy emberölést elkövetővel szemben. Ugyan akkor az is igaz, hogy a büntethetőségi korhatár leszállítása egyfajta visszatartó erőként is szolgálhat a társadalom érintett részének, így csökkenhet a bűnözés.² A világban nagyon sokféle szabályozással találkozhatunk, abszolút nem egyedi az új Btk. által meghatározott 12 év, például Svájcban és Írországban kirívóan alacsony a korhatár (7 év), de ezzel a kérdéssel az évfolyamdolgozatom végezetével fogok bővebben foglalkozni.

2. Történelmi háttér

Középkor

Hazánkban a „büntetőjog” kezdetleges kialakulása az Árpád-korban (11.-13. század) kezdődött, a királyok által kiadott rendeletekkel, dekrétumokkal, oklevelekkel illetve legfőképpen az addigra kialakult szokásokkal. Az említett jogforrásokban konkrét megtörtént eseteken keresztül alkottak szankciókat, amelyben nem az elkövető állt a középpontban, hanem az elkövetett tett. Így az elkövető korát, mint büntetést enyhítő vagy büntethetőséget kizáró tényezőt még nem ismerték a „törvényalkotók”. Ez nem meglepő, hiszen az Árpád-kor igazságszolgáltatásának célja az új rend és az egyház védelme, hiányzott a büntetőjogi elképzelésekből a rendszer és az elvek érvényesülése. Az első megkülönböztetés, amelyet figyelembe vettek a büntetések kiszabásánál, hogy jobban büntették a magasabb társadalmi állású személyt, mint a közembert egy bizonyos fajta példamutatást elvárva tőle. Később a 14. században már épp ellenkezőleg, kivételesen a rendi státust bírókkal bántak. A középkori magán-igazságszolgáltatás korában két személy áll egymással szemben: a sértett és a sértő. A sértett, ha bizonyítani tudta a sértő magatartás elkövetését, jogot nyert az elkövető megbüntetésére, a bosszúra vagy a compositióra. A bűncselekmény elkövetője bárki lehetett, sőt, bármi (akár állatok, tárgyak is), de büntetőjog belső öntisztulása miatt utóbb már csak ember, fizikai személy lehetett. Eredményfelelősség háttérbe szorulása utána megjelentek a büntethetőségi akadályok (beszámítást kizáró vagy korlátozó körülmények), az elkövetők körének korlátozása társadalmi státus, rendi állás, nemi különbségtétel, foglalkozás és vallás alapján.³ A tradicionális magyar büntetőjogban a büntethetőségi korhatárt az un. törvényes kor eléréséhez kötötték. „1505 tájékan egységesítették a két nemre vonatkozó korhatárokat, ettől kezdve a tizenkettedik életév betöltése jelentette a törvényes kor elérését. A törvényes kor betöltése után a bíró dönthette el, hogy a bűncselekmény elbírálása során figyelembe veszi-e az elkövető fiatal korát. Később a XVII. században a tizennégy éven aluli gyermekeket már beszámítási képességük hiányára hivatkozva nem büntették, a vétőképtelen kor határa tehát némileg kitolódott.”⁴ Tehát megállapíthatjuk, hogy a középkori magyar büntetőjogban írott formában nem jelent meg a kor,

² Dr. TÓTH Mihály: *Egy büntetőjogász gondolatai a „vox populi” oldalvívén.* In <http://ujbtk.hu/dr-toth-mihaly-egy-buntetojogasz-gondolatai-a-vox-populi-oldalvizen/> (a kutatás ideje: 2014. április 17)

³ MEZEY Barna - *Magyar jogtörténet* Budapest, 2003, Osiris kiadó 281.old - 300.old

⁴ BALOGH Ágnes - TÓTH Mihály: *Magyar Büntetőjog - Általános Rész* Osiris Kiadó, Budapest, 2010. 135. o.

mint büntethetőségi akadály, csupán a bírók mérlegelési körébe tartozott. A beszámítás értékelésére vonatkozó mai garanciális rendszer a középkori büntetőjogból hiányzott. Így Werbőczy Tripartitumában (1514) sem találkozhatunk vele.

A 18-19. században az uralkodó büntetőjogi elvek még mindig inkább a büntetendők körének tágítására hatottak, illetve a partikuláris büntetőjog lehetetlenné tette az egységes szabályozás elterjedését. A klasszikus iskola egyik sarkalatos tételével, a törvény előtti egyenlőséggel magyarázhatjuk mindezt. A törvény előtti egyenlőség értelmében ugyanis a jog semmilyen különbséget nem tehetett az egyes elkövetők között. Így a fiatakorú elkövetőkre és a felnőttekre többnyire azonos büntetőjogi szabályokat alkalmaztak. A klasszikus büntetőjog felelőségi rendszerének középpontjában a beszámíthatóság és a bűnösség intézménye állt. Az első olyan törvény, amely meghatározott egy büntethetőségi korhatárt az a Csemegi-kódex, amelyet 1878-ban fogadtak el Magyarországon.

3. Csemegi-kódex

A 18-19. században megjelentek a bírói praxisban a beszámításra vonatkozó szempontok (és néhány kivételes esetben már korábban is), ilyen volt az elkövető személyi körülményeinek, korának, lelki állapotának, szándékának, valamint az elkövetés előrehaladottságának bírói mérlegelése. Ezek közül is a kor, mint enyhítő vagy súlyosbító körülményt, ha figyelembe is vették, nehezen döntöttek enyhítő, illetve súlyosbító körülmény mivoltáról. Fontos megemlíteni az 1843. évi büntető törvényjavaslat - melyből jogszabály nem született - a büntethetőség alsó korhatárát tizenkettő évben határozta meg. Viszont az első olyan törvénynek, amely figyelembe vette a kort mint enyhítő vagy éppen kizáró körülményt az a Csemegi-kódexet tekintjük. Az európai szabályozásokhoz képest megkétszerezve, csak 1873-ban készült el és csak 1878-ban fogadta el az országgyűlés.⁵ Ez az első magyar törvénnyé lett teljes büntetőkódex (1878. évi 5. törvénycikk a büntettekéről és vétségekről, továbbiakban: Csemegi-kódex.) nem tartalmazott külön szabályozást a fiatakorúakra, azonban általános részében speciális rendelkezések találhatók. Itt jelenik meg az az első szabályozás, amely megfogalmazza a büntethetőség alsó korhatárát: az 1878. évi 5. tc. VII. fejezetének „83. § szerint *aki a büntett vagy vétség elkövetésekor életkorának tizenkettő évét meg nem haladta: bűnvád alá nem vonható.*⁶ Tehát kódexben büntetőjogi felelőséggel csak olyan fizikai személy tartozott, aki a cselekmény elkövetésekor életének 12. életévét meghaladta és beszámítási képességének birtokában volt. A kódexhez fűzött miniszteri indokolás szerint ugyanis a gyermek nem „bír” azon képességgel, hogy tettei a felismerés és a szabad akarat által elhatározott cselekménynek vétethessen.⁷ Azonban további speciális szabályokat is bevezetett a kódex, a 84 § kimondja, hogy *„aki akkor, midőn a büntettet vagy vétséget elkövette, életkorának tizenkettő évét már*

⁵ MEZEY Barna - Magyar jogtörténet Budapest, 2003, Osiris kiadó 329. old - 342. old

⁶ MEZEY Barna - *A magyar jogtörténet forrásai* Szemelvénygyűjtemény Budapest, 2011, Osiris kiadó 705. old.

⁷ KÓHALMI László - *A büntethetőségi korhatár kérdése.* In <http://jesz.aik.elte.hu/kohalmi53.pdf> 1. old. (a kutatás ideje: 2014. ápr. 17)

*túlhaladta, de tizenhatodik évét még be nem töltötte, ha cselekménye bűnösségének felismerésére szükséges belátással nem bírt, azon cselekményekért büntetés alá nem vehető. Az ilyen kiskorú azonban javító-intézetbe való elhelyezésre ítéltethetik, de abban életkora huszadik évén túl nem tartathatik.”*⁸ Tehát a 12 és 16 év közötti kiskorúaknál a bűnösség felismerésének belátása szükséges ahhoz, hogy büntethető legyen. Ez azt is jelenti egyúttal, hogy a büntetőeljárás megindítható már ellenük és a bíró mérlegel az eljárási szakaszban. A kódex 85 § szerint, „*ha az előbbi szakaszban meghatározott korú egyének, a cselekmény elkövetésének idején képesek voltak annak bűnösségét felismerni, a következő szabályok szerint büntetendők:*

- 1. halállal vagy életfogytig tartó fegyházzal büntetendő büntett miatt: két évtől öt évig terjedhető börtönnel;*
- 2. öt évtől tizenöt évig tartó fegyházzal vagy államfogházzal büntetendő büntett miatt: két évig terjedhető börtönnel, illetőleg hasonló tartamú államfogházzal;*
- 3. más büntett miatt: két évig terjedhető fogházzal;*
- 4. vétség miatt rendőri büntetéssel.*

*A jelen szakasz értelmében büntetendő egyénekre nézve hivatalvesztés vagy a politikai jogok gyakorlásának felfüggesztése nem állapítható meg.”*⁹

Tehát Csemegi Károly a kódexében taxatív felsorolta a büntetések kiszabásának lehetőségeit a kiskorúak számára, amelyek mint láthatjuk jóval enyhébbek, mint a felnőttekre vonatkozó jogszabályok. A bírók e pontok szerint ítélték el a legfeljebb 16. életévet betöltötteket. A törvény azt is megfogalmazza, ami egy ma is nagyon fontos alapelv, nevezetesen, hogy szabadságvesztésük egész tartama alatt a többi fogolytól elkülönítve kellett az e pontok alapján elítélt kiskorúakat tartani. Továbbá megállapít még egy korhatárt a 87§, miszerint, aki a büntett elkövetésének idején életkorának huszadik évét még nem haladta túl, halálra vagy életfogytig tartó fegyházra nem ítéltető. A miniszteri indoklás ehhez a törvényhelyhez azt fűzte hozzá, hogy teljes belátási képességgel még a 16 éves ifjú sem rendelkezhet, mert az „ész nem uralkodik még a túlnyomólag érzéki élet fölött.” A jogalkotó sem siklódhat el azon tény mellett, hogy más jogágak - például a polgári jog - szintén korlátozott beszámítási képességgel rendelkezőnek tekintik a 16 év alatti személyt.¹⁰

3.1. A Csemegi-kódex értékelése és hatása

A szakmában azt kritizálták leginkább, hogy a fiatakorú büntetéseket jóval magasabb korhatárig kell kivonni a rendes büntetési eszközökkel való büntetés alól. Még pedig úgy, hogy a serdülőkorúakra nézve a börtön és a fogház eltörlését és helyettük dorgálást, próbára bocsátást, javító intézeti elhelyezést javasoltak.¹¹ Abban viszont mindenki egyetértett, hogy a törvény korlátot állítson a bíróságoknak, mivel például előfordult, hogy 7 éves gyermeket 2 évi börtönre

⁸ 1878. évi 5. törvénycikk a büntettekről és vétségekről. In <http://www.1000ev.hu/index.php?a=3¶m=5799> (a kutatás ideje: 2014. április 17.)

⁹ 1878. évi 5. törvénycikk a büntettekről és vétségekről. In <http://www.1000ev.hu/index.php?a=3¶m=5799> (a kutatás ideje: 2014. április 17.)

¹⁰ LÖW Tobiás: *A Magyar Büntetőtörvény a büntettekről és a vétségekről* (1878:5. tcz.) és teljes Anyaggyűjteménye. Első kötet. Pesti könyvnyomda-részvény-társaság, Budapest, 1880. 528. o.

¹¹ MEZEY Barna - *Magyar jogtörténet* Budapest, 2003, Osiris kiadó 329.old - 342.old

ítélte az egyik törvényszék. Az 1843-as javaslat teljes mellőzése is komoly felháborodást váltott ki, amely egyrészt Csemegi kodifikátori ambíciói, másrészt a jogdogmatika iránti rajongásának eredménye, amelynek ő sokkal inkább volt tudósa, mint törvényhozója. A legkomolyabb kritika azonban a kódex büntetési rendszerét érte, amelyet túl bonyolultnak, néhol túl szigorúnak, máshol viszont túl megengedőnek találtak. Ezen véleményekre hatást gyakorolt a törvény elfogadásának éveiben induló azon kriminalisztikai irányzat, amely a túlzott dogmatizálás veszélyeire hívta fel a figyelmet.¹² Az ellenvélemények között voltak akik túlzónak találták a 12-16 életkor közöttiekre a börtön vagy fogház büntetés kiszabását. Ennek ellenére az elfogadást követő évtizedekben az általános elismerés volt az uralkodó megítélés, és csupán a századforduló új büntetőjogi irányzatai illették éles kritikával azt. A kódexszel szemben az 1950-es években fogalmazták meg a legerősebb kritikákat, főleg amiatt, hogy az a tökéletes társadalmi rend védelmezője volt, jelentősen eltért az 1843-as javaslatától, amelyet visszalépésként értékelték, és a klasszikus büntetőjogi iskola elkésett alkotása volt.¹³ A Csemegi-kódex általános része 1951-ig volt hatályban, a módosításaival együtt, mintegy 70 évig. Ezt az 1950. évi II. törvény, a Büntetőtörvénykönyv Általános Része váltotta fel, amelyet a szovjet büntető jogtudomány mintájára alkottak meg. A különös rész azonban ezt követően is hatályban maradt, felváltására 1954-től kezdve készültek, ám az 1956-os forradalom és a politikai változások miatt erre csak az 1962-ben hatályba lépő 1961. évi V. törvénnyel került sor.¹⁴ Tehát összegzőképpen elmondhatjuk, hogy a Kódexnek hatalmas jelentősége van a magyar büntetőjog fejlődése során, még napjainkban is a törvényeink alapját képezi.

4. 1908. évi XXXVI. törvénycikk és az 1913. évi VII. törvénycikk

A századforduló környékén egyre inkább előtérbe került, szükségessé vált a büntetőjogi rendszer egyes részeinek átépítése, ezért a fiatakorúakkal kapcsolatos szabályozások között is számos reformelképzelés látott napvilágot, melynek egyik fontos eleme volt a fiatakorúak különleges elbírálásának a szorgalmazása. A felelős minisztérium már 1888-tól foglalkozott a Csemegi-kódex módosításának gondolatával, tehát alig tíz évvel a megalkotása után, már a törvény revízióját követelték. Az oka az volt, hogy törvény több hiányossággal is küzdött. A legfőbb hiányosságok a merev és néhol túl bonyolult büntetékiszabási rendszer, fegyházbüntetés általános minimumának túlságos magassága, fiatakorúakra és visszaesőkre nem állapít meg megfelelő szabályokat, illetve, hogy sok tekintetben nem felel meg az életnek. A századforduló környékén már a közvetítő irányzat került a tudományos életben uralkodó helyzetbe, így ennek megfelelően kezdték meg a törvénykönyv átalakítását. Az első javaslatot már 1892-ben benyújtották, amely többek között orvosolni akarta a fiatakorúak kérdését, de ezt a javaslatot végül nem tárgyalta meg a ház. A második javaslatban már a kódex átfogó revízióját tűzte ki célul, de végül csak a harmadik

¹² MEZEY Barna - *Magyar jogtörténet* Budapest, 2003, Osiris kiadó 338. old.

¹³ GÖRGÉNYI Ilona - GULA József - HORVÁTH Tibor - JANCsó Judit - LÉVAY Miklós - SÁNTHA Ferenc - VÁRADI Erika: *Magyar Büntetőjog Általános Rész.* Complex Kiadó Kft., Budapest, 2012. 50. old.

¹⁴ GÖRGÉNYI Ilona - GULA József - HORVÁTH Tibor - JANCsó Judit - LÉVAY Miklós - SÁNTHA Ferenc - VÁRADI Erika: *Magyar Büntetőjog Általános Rész.* Complex Kiadó Kft., Budapest, 2012. 55- 56. old.

javaslatot fogadta el a ház, amelyet 1905-ben nyújtottak be és 1908-ban fogadták el. Az 1908. évi XXXVI. törvénycikk, vagyis az I. Büntetőnovella, amely rövid és csak a leglényegesebb kérdésekre koncentrálni jogszabály volt. A Csemegi-kódexet jelentősen módosító novella főként az alkalmi bűnelkövetők és a fiatalok kérdését oldotta meg.¹⁵ Az I. Büntetőnovella teremtette meg a hazai szabályozásban a fiatalok büntetőjogát.

Egy szemléletváltás látható a módosítás meghozatalával, amelyet jól tükröz a törvénycikkhez fűzött miniszteri indoklás: „... a fiatalok, akiknek erkölcsi romlása többnyire környezetük hatásának eredménye, lehetőleg megmentessen a szabadságvesztés megőrző hatásától és a rövid tartamú közös elzárás rendszerint rontó hatásától.”¹⁶ A törvénymódosításból az is látható, hogy „a gyermek kriminális állapotára nem büntetés, hanem a nevelés gyakorolja a kellő hatást”.¹⁷ Ez nagyban befolyásolta a szankciórendszerének kialakítását, amelyben a preventív szemlélet érvényesült, célja a javító nevelési szándék és a büntetés elkerülése. Ennek megfelelően az I. Büntetőnovella (továbbiakban: I. Bn.) már külön fejezetet szentelt a fiatalok vonatkozó rendelkezéseknek (IV. cikk).

A büntethetőség alsó korhatárát változatlanul tizenkettedik életévben szabályozta, azonban az értelmi és erkölcsi fejlettségtől függő rendelkezést kiterjesztette a tizennyolcadik életévét még be nem töltött személyekre. Ezen felül a 20. életévig átmeneti intézkedésként alkalmazhatóak voltak a fiatalok vonatkozó nevelő intézkedések. A 12. életévét meg nem haladott gyermekek esetén pedig alkalmazható volt az úgynevezett házi fegyelem gyakorlása, amely egy új jogintézmény volt a büntetőjogban: I. Bn. 15 § „... Ha a gyermek büntettet vagy vétséget követett el, a hatóság, amely elé kerül, őt megfenyítés végett a házi fegyelem gyakorlására jogosított egyénnek vagy az iskolai hatóságnak adhatja át. Az iskolai hatóság a gyermeket megdorgálhatja vagy iskolai elzárással fenyítheti. Ha a gyermek eddigi környezetében erkölcsi romlásnak van kitéve vagy züllésnek indult, a hatóság a gyámhatóságot értesíti és ha a gyermek érdekében halaszthatatlanul szükséges, a gyermeket ideiglenes felvétel végett a legközelebb eső állami gyermekmenhelybe szállítja. A gyámhatóság a gyermek javító nevelése iránt az erre nézve irányadó szabályok értelmében intézkedik.”¹⁸ Ez a bekezdés tükrözi a preventív szemléletet és javító szándékot. Lehetőséget teremtett a 12 éven aluliak esetében a közigazgatási hatóság intézkedésére abban az esetben, ha a gyermek elzüllött környezetben él és erkölcsi romlásnak van kitéve.

A novella továbbra is hatályban tartja azt a szabályozást miszerint, aki a 18. életévét még nem töltötte be, ha a büntethetőséghez szükséges értelmi és erkölcsi fejlettsége nem volt meg, büntetőjogi felelősségre nem volt vonható, viszont amennyiben fejlettsége bebizonyosodik arra az

¹⁵ MEZEY Barna - Magyar jogtörténet Budapest, 2003, Osiris kiadó 345.old - 356.old

¹⁶ NAGY Ferenc - TOKAJI Géza, A magyar büntetőjog általános része. Budapest, Korona Kiadó, 1998 (423. old.)

¹⁷ Dr. LIGET Katalin - A fiatalok büntető igazságszolgáltatási törvényének koncepciója, Büntetőjogi Kodifikáció 2006. 2. szám, 21.old.

¹⁸ 1908. évi XXXVI. törvénycikk a büntetőtörvénykönyvek és a bünvádi perrendtartás kiegészítéséről és módosításáról In: <http://www.1000ev.hu/index.php?a=3¶m=7036> (kutatás ideje: 2014. április 25.)

esetre az I. Bn. 17 § taxatívén meghatározza a kiszabható büntetéseket: *Az ellen a fiatalkorú ellen, a kinek a büntett vagy vétség elkövetésekor a büntethetőséghez szükséges értelmi és erkölcsi fejlettsége meg volt, a következő intézkedések tehetők:*

1. dorgálás;
2. próbára bocsátás;
3. javító nevelés;
4. fogház- vagy államfogházbüntetés.

*Pénzbüntetés fiatalkorú ellen sem mint fő-, sem mint mellékbüntetés nem állapítható meg, úgyszintén hivatalvesztést és a politikai jogok gyakorlásának felfüggesztését sem lehet ellene kimondani. Más mellékbüntetés alkalmazása nincs kizárva.*¹⁹ Ezen rendelkezéssel szemben kritikaként értékelhető, hogy az „értelmi és erkölcsi fejlettség” nincs meghatározva pontosan, teljesen szubjektív és a bíró kezébe adja az értelmezését, így nem mondható kiszámíthatónak.²⁰ A törvény azt is meghatározza, hogy a bírónak azt a büntetést kell hogy alkalmazza, amelyik a fiatalkorú terhelt jövőbeli magaviselete és erkölcsi fejlődése szempontjából kívánatosnak mutatkozik.

További új jogintézmény még a próbára bocsátás, amelyet az I. Bn. 21 § határoz meg, abban áll, hogy a bíróság a fiatalkorút ítélethozatala nélkül, megfelelő figyelmeztetés után egy évi próbaidőre szigorú szabályokhoz kötött felügyelet mellett feltételesen szabadlábon hagyja. Fontos, hogy nem a kiszabott büntetést, hanem az ítélethozatalt halasztották el egy évi próbaidőre. Próbára bocsátás nem alkalmazható, ha a fiatalkorú egy hónapot meghaladó szabadságvesztés-büntetéssel már büntetve volt.²¹ Amennyiben a próbára bocsátás alatt újabb büntetendő cselekményt követ el (elég az iszákos vagy erkölcstelen életmód), a bíró javító nevelésre, avagy fogház- vagy államfogház-büntetésre ítéli.

Mindezek alapján összefoglalóan elmondhatjuk, hogy az I. Büntetőnovella egy európai színvonalú szabályozást vezetett be azzal, hogy a beszámíthatóság mellett a belátási képesség fogalmát is meghatározta, azaz a büntethetőséghez szükséges értelmi és erkölcsi fejlettség követelményét.

A fiatalkorúak bíróságáról szóló 1913. évi VII. törvénycikk (továbbiakban: 1913. évi VII. tc.) az I. Büntetőnovella közvetlen folytatásának tekinthetjük. A törvénycikk rögtön az első bekezdésében felállítja a fiatalkorúakkal foglalkozó önálló büntetőbíróságot: 1913. évi VII. tc. 1 § értelmében *„minden királyi törvényszéknél, amelynek büntető hatásköre van, fiatalkorúak bíróságát kell alakítani.”*²² A „fiatalkorúak bírósága” mellé felállították a közvád képviselőre a fiatalkorúak ügyészét. A törvénycikk részletesen szabályozta az eljárás menetét is. Érdekes, hogy a fiatalkorúak bírái hatáskörébe rendeli az olyan gyermekek érdekében szükséges intézkedéseket is,

¹⁹ 1908. évi XXXVI. törvénycikk *a büntetőtörvénykönyvek és a bűnvádi perrendtartás kiegészítéséről és módosításáról* In: <http://www.1000ev.hu/index.php?a=3¶m=7036> (kutatás ideje: 2014. április 25.)

²⁰ NAGY Ferenc - TOKAJI Géza, *A magyar büntetőjog általános része*. Budapest, Korona Kiadó, 1998 (423. old.)

²¹ 1908. évi XXXVI. törvénycikk *a büntetőtörvénykönyvek és a bűnvádi perrendtartás kiegészítéséről és módosításáról* In: <http://www.1000ev.hu/index.php?a=3¶m=7036> (kutatás ideje: 2014. április 25.)

²² a fiatalkorúak bíróságáról szóló 1913. évi VII. törvénycikk In: <http://www.1000ev.hu/index.php?a=3¶m=7203> (a kutatás ideje: 2014. április 26)

akik életük tizenkettedik évének betöltése előtt büntető jogszabályba ütköző cselekményt követtek el. A törvénycikk létrejöttében nagy szerepe volt az akkori közoktatásügyi államtitkárnak Balogh Jenőnek, aki szintén a preventív gyermekvédelemben látta a fiatakorúak kérdésének megoldását.

5. A büntetőtörvénykönyv általános részéről szóló 1950. évi II. törvény és a fiatakorúakra vonatkozó büntetőjogi és büntető eljárási rendelkezésekről szóló 1951. évi 34. törvényerejű rendelet

A háború után felmerült a büntetőjog újraszabályozásának szükségessége, így született meg a szocialista elveken nyugvó 1950. évi II. törvény (továbbiakban: Btá.), amely átalakította a magyar büntetőjog általános részét. A különös rész tekintetében továbbra is a Csemegi-kódex maradt hatályban, így a Btá.-t „fél-törvénynek” is hívhatnánk.²³ A Btá. a 9 § értelmében úgy változtatta meg az általános büntethetőségi korhatárt, hogy csak és kizárólag a bűncselekmény elkövetésekkor tizenkét évesnél fiatalabb korúak esetében biztosított büntetlenséget.²⁴ Aki a tizennyolcadik és húszadik életéve között követ el bűncselekményt, azokra nézve a halálbüntetés helyett életfogytiglan tartó büntetést kellett kiszabnia a bíróságnak a Btá. 53 § értelmében.²⁵

A részletszabályokra inkább külön törvény létrehozását preferálták, így alkották meg a fiatakorúakra vonatkozó büntetőjogi és büntető eljárási rendelkezésekről szóló 1951. évi 34. törvényerejű rendeletet (továbbiakban: Ftvr.). Az Ftvr. azonban nem erősítette meg a fiatakorúak büntetőjogára vonatkozó különbségtételeket, de még csak meg sem őrizte azokat.²⁶ A rendelet hatályon kívül is helyezte az I. Büntetőnovellát, így törölte a büntethetőséghez szükséges értelmi és erkölcsi fejlettség követelményét. Minden olyan büntetést lehetett a fiatakorúakra is alkalmazni, amelyeket azelőtt csak felnőttekre. Azonban lehetővé tette a büntetőeljárás mellőzését, megszüntetését, illetve felmentő ítéletet akkor, ha a fiatakorú - értelmének fejlettsége folytán - nem ismerhette fel cselekménye társadalomra veszélyességét.²⁷

A nevelő intézkedések és alkalmazási körének bővítésének való felismerése után hamar, 1954-ben módosító rendeletet adtak ki. Ftvr.-t módosító 1954. évi 23. törvényerejű rendelet legfőbb szabálya, hogy a tizenkét és tizennégy év közöttiek tekintetében csak nevelő jellegű intézkedések voltak alkalmazhatóak, illetve, hogy a tizennégy és tizennyolc év közöttiekre nézve valódi büntetéseket kellett szabály szerint alkalmazni, így az ő tekintetükben megemelték a kiszabható szabadságvesztés hosszát. Az Ftvr. nem is a tartalma, hanem inkább maga a kodifikációja miatt vált

²³ Dr. Györgyi Kálmán: Az új Büntető Törvénykönyv kodifikációjának története In: <http://ujbtk.hu/dr-gyorgyi-kalman-az-uj-bunteto-torvenykonyv-kodifikaciojanak-tortenete/> (a kutatás ideje: 2014 április 26)

²⁴ BELOVICS Ervin, GELLÉR Balázs, NAGY Ferenc, TÓTH Mihály - Büntetőjog I. Budapest, 2012, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft. 224.old.

²⁵ A büntetőtörvénykönyv általános részéről szóló 1950. évi II. törvény In: <http://www.1000ev.hu/index.php?a=3¶m=8375> (a kutatás ideje: 2014 április 26.)

²⁶ KABÓDI Csaba - LŐRINCZ József - MEZEY Barna - *Büntetés-tani alapfogalmak*, Rejtjel Kiadó, Bp. 2005, 172. old.

²⁷ dr. LIGET Katalin - A fiatakorúak büntető igazságszolgáltatási törvényének koncepciója, Büntetőjogi Kodifikáció 2006. 2. szám, 22. old.

hiressé, mivel ez az első olyan rendelet (és azóta is az utolsó) ami csak és kizárólag a fiatalok büntetőségének kérdésével foglalkozik és valamennyi szabályt önálló jogszabályba foglal. ²⁸

6. Az 1961. évi V. törvény a Magyar Népköztársaság Büntető Törvénykönyvéről

A Magyar Népköztársaság Büntető Törvénykönyvéről szóló 1961. évi V. törvény (továbbiakban: 1961. évi V. tv) hatályon kívül helyezte az Ftvr.-t és egy átfogó, új szocialista büntetőjogi kódex szabályozta a fiatalokra vonatkozó részleteket is. Az 1961. évi V. tv. 20 § a „Gyermekkor” címszó alatt már külön minősíti a gyermekkor kategóriáját, miszerint „nem büntethető, aki a cselekmény elkövetésekor tizennegyedik életévét még nem töltötte be.”²⁹ Ennek a kódexnek az érdeme a büntetőségi korhatár felemelése tizenkét évről tizenégy évre. Ennek oka, hogy a magyar oktatási rendszerben az általános iskolát nagyjából 14 évesen fejezik be a gyermekek és ebben a korban már el kell érniük egy olyan szellemi és biológiai érettséget, hogy be tudják tartani a társadalom legalapvetőbb szabályait.³⁰ E mellett a törvény a VI. fejezetében a fiatalokra vonatkozó külön rendelkezéseket tárgyalja. A fejezet első bekezdése a 85. § amelynek (1) értelmében „a büntető törvény alkalmazásában fiatalok, aki a büntett elkövetésekor a tizennegyedik életévét meghaladta, de tizennyolcadik életévét még nem töltötte be.”³¹ A fiatalokhoz kapcsolódott célja a rendszernek a „minél jobb dolgozó ember” válják belőle elv volt. A szabályozások célja nevelő szándékú volt. A fiatalokkal szemben alkalmazott nevelő intézkedés vagy büntetés célja elsősorban annak előmozdítása, hogy a fiatalok helyes irányban fejlődjenek, és a társadalom hasznos tagjává váljanak. De viszont, ha nem célravezető a nevelő intézkedés, akkor büntetést kell kiszabni rájuk is. 3 típusú nevelő intézkedést ismert a törvény: bírói megrovás, próbárabocsátás, javítóintézetes nevelés. 1961.évi V. tv tükrözi „a szocialista büntetőjog célját, amint azt az Alkotmányból tudjuk: a dolgozók ellenségeinek visszatartása a társadalom elleni támadásoktól és a dolgozók nevelése a szocialista együttélés szabályainak betartására.”³²

A kódex szakított a korábbi hazai szabályozási szokással és beillesztette a fiatalok speciális rendelkezéseit az Általános rendelkezések közé, így ezzel a fiatalok büntetőjoga szerves részévé vált a Büntető Törvénykönyvnek.

7. A Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény

A Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény (továbbiakban: régi Btk.) tematikájában, szabályozásában, tartalmában követte az 1961. évi V. tv-t. 35 éven keresztül hatályban volt, ez idő

²⁸ dr. LIGET Katalin - A fiatalok büntető igazságszolgáltatási törvényének koncepciója, Büntetőjogi Kodifikáció 2006. 2. szám, 22. old.

²⁹ A Magyar Népköztársaság Büntető Törvénykönyvéről szóló 1961. évi V. törvény In: <http://www.1000ev.hu/index.php?a=3¶m=8438> (a kutatás ideje: 2014. április 27)

³⁰ KÓHALMI László - A büntetőségi korhatár kérdése. In <http://jesz.ajk.elte.hu/kohalmi53.pdf> 4.old. (a kutatás ideje: 2014. április 27)

³¹ A Magyar Népköztársaság Büntető Törvénykönyvéről szóló 1961. évi V. törvény In: <http://www.1000ev.hu/index.php?a=3¶m=8438> (a kutatás ideje: 2014. április 27)

³² KISS György: A szocialista büntetőjog feladata a fiatalok nevelésében. Magyar Jog 1956. 8. sz. 232-235. o.

alatt nagyon sok módosításon esett keresztül, csak úgy, mint a fiatalkorúakra vonatkozó részei is. A rendszerváltás után megszűnt az elv, miszerint „minél jobb dolgozó” váljon a fiatalokból és inkább általánosan megfogalmazva a helyes fejlődést tekintti irányadónak a törvényhozó. A fiatalkorúakra nézve szabadságelvonás csak kivételesen alkalmazható a törvény szerint, viszont ennek ellenére nincs akkora különbség a felnőtt és a fiatalkorúak felelősségre vonásának szabályozásában.

Földvári József szerint „az ember csak akkor képes cselekményének megfelelő értékelésre, cselekménye következményeinek a felismerésére, ha az értékelés színteréül szolgáló agy meghatározott fejlettségi szintet elért. Az értékelésre még nem képes gyermeknek nincs beszámítási képessége, beszámítási képesség nélkül nincs alany, alany nélkül nincs törvényi tényállásszerűség, tényállásszerűség nélkül nincs bűncselekmény; bűncselekmény hiányában viszont nem kerülhet sor büntetésre.”³³ Nagyon nehéz megtalálni az életkor és az előrelátási képesség egyensúlyát a jogalkotónak. A legigazságosabb az lenne természetesen, ha minden egyes esetet külön vizsgálnának, külön szakértőkkel megállapítanák, hogy az adott gyermek tudta-e, hogy milyen következményei vannak a cselekményének, de ezt nem lehet kivitelezni. Míg a régi szabályozás gyakran szubjektív bírói megítélési körbe adta a döntés hatáskörét, addig a modern büntetőjogban meghatároznak egy pontos életkort, amelytől csak kivételes esetben lehet eltérni.

A régi Btk. III. Fejezetében taglalja a büntethetőséget kizáró okokat, amelyek között a régi Btk. 22 § a) pontjában a gyermekkort megjelöli. A gyermekkort a régi Btk. 23 § határozza meg, miszerint „nem büntethető, aki a cselekmény elkövetésekor tizennegyedik életévét nem töltötte be.”³⁴ Hasonlóképpen a „61'-es Btk.”-hoz külön fejezet tárgyalja a fiatalkorúak kérdését, amely a VII. fejezet. A régi Btk. 107 § szerint, „fiatalkorú az, aki a bűncselekmény elkövetésekor tizennegyedik életévét betöltötte, de a tizennyolcadikat még nem.”³⁵ Bevezette a régi Btk. a tevékeny megbánást, amely esetén nem büntethető a fiatalkorú, ha személy elleni vagy vagyon elleni vétség vagy 5 évnél nem súlyosabb szabadságvesztés esetén a vádemelésig beismeri a vádat és a közvetítői eljárás keretében a sértett által elfogadva jóvá tudja tenni a bűncselekménnyel okozott sérelmet.

A régi Btk. markánsan eltérő szabályokat fogalmaz meg a fiatalkorúakra nézve, a felnőttekhez képest. Ez annak betudható, hogy a fiatalkorú erkölcsi, viselkedési és értelmi fejlődése még csak kialakulóban van ebben a korban. A régi Btk. 108 § megfogalmazza, hogy „a fiatalkorúval szemben alkalmazott büntetés vagy intézkedés célja elsősorban az, hogy a fiatalkorú helyes irányba fejlődjen, és a társadalom hasznos tagjává váljon, továbbá, hogy büntetést akkor kell kiszabni, ha intézkedés alkalmazása nem célravezető, illetve a szabadságelvonással járó intézkedést alkalmazni

³³ FÖLDVÁRI József: *Magyar büntetőjog - Általános rész* Osiris Kiadó. Budapest. 2003. 145. o.

³⁴ A *Büntető Törvénykönyvről* szóló 1978. évi IV. törvény In: http://njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=3356.237644 (a kutatás ideje: 2014 április 29.)

³⁵ A *Büntető Törvénykönyvről* szóló 1978. évi IV. törvény In: http://njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=3356.237644 (a kutatás ideje: 2014 április 29.)

vagy büntetést kiszabni csak akkor lehet, ha az intézkedés vagy a büntetés célja más módon nem érhető el.”³⁶ Ebből a bekezdésből is kitűnik a nevelési szándéka a jogalkotónak.

8. A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény

Közismertebb nevén „Az új Btk.”. Közismert lett a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (továbbiakban: Btk.), mert nagyon sokan teljesen fölöslegesnek tartották. Szükségességéről így megoszlanak a vélemények, épp úgy, mint a korhatár lecsökkentéséről tizenkét éves korra bizonyos esetekben. A döntés a kriminológusok heves ellenérzését váltotta ki. Mellettük az UNICEF több pontos is támadta az új Btk. ezen rendelkezését, leginkább azért, mert véleményük szerint sérti ENSZ gyermekjogi egyezményben foglaltakat, tehát a gyermek mindenképp felett álló érdekével, a gyermekközpontú igazságszolgáltatás követelményével és a bírói eljárás minden lehetséges esetben való mellőzésének előírásával. Másrészt úgy gondolják, hogy az e korú gyermekek a szabadságtól való megfosztása nem megoldás, ha nincs lehetőség speciális programokra, ha nem kap elég segítséget abban, hogy megértse mit tett, hogy mi történik körülötte, illetve hogy a jövőben mit kell másképp tennie, hogy elkerülje a bíróságot és a börtönt. Az is nagy kérdés, hogy mennyire van felkészülve a magyar büntetés-végrehajtás - ami így is túlterhelt - a 12-14 éves „bűnözőkre” és az ő ellátásukra. A gyermekvédő szervezetek, inkább a preventív megoldásokkal javítanának a helyzeten és a családon belüli erőszakra és problémákra fektetnének nagyobb hangsúlyt.³⁷

Az új Btk. a IV. fejezetben taglalja a büntethetőséget kizáró vagy korlátozó okokat. A 15 § a) értelmében „az elkövető büntethetőségét, illetve a cselekmény büntetendőségét kizárja vagy korlátozza: a) a gyermekkor ...”³⁸ Rögtön ezt követő 16 § meghatározza a gyermekkor, miszerint, „nem büntethető, aki a büntetendő cselekmény elkövetésekor a tizennegyedik életévét nem töltötte be, kivéve az emberölés [160. § (1)-(2) bekezdés], az erős felindulásban elkövetett emberölés (161. §), a testi sértés [164. § (8) bekezdés], a rablás [365. § (1)-(4) bekezdés] és a kifosztás [366. § (2)-(3) bekezdés] elkövetőjét, ha a bűncselekmény elkövetésekor a tizenkettedik életévét betöltötte, és az elkövetéskor rendelkezett a bűncselekmény következményeinek felismeréséhez szükséges belátással.”³⁹ Ezzel a rendelkezéssel az új Btk. visszahozza a fiatalok büntetőjogába a szubjektivitást bizonyos taxatív felsorolt deliktumok esetében, miszerint a tizenkét és tizennégy éves közötti meghatározott bűncselekmények elkövetőinél a beszámítási képességet vizsgálja a bíró az eljárás során. E körben az új törvény a régi Btk. abszolút jellegű megdönthetetlen vélelmét megdönthető vélelemmé alakította át. A bizonyítása annak, hogy az elkövető rendelkezik a szükséges belátás képességgel a vádhatóság feladata az eljárás során. Az elfogadott rendelkezés sajátos kompromisszum eredménye, hogy nem minden bűncselekmény esetében csökkentették le a korhatárt. Ellenben elég, ha a bűncselekmény során a gyermek csak

³⁶ A Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény In: http://njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=3356.237644 (a kutatás ideje: 2014. április 29)

³⁷ Tiltakozik a Btk. miatt az ENSZ gyermekjogi szervezete In: http://nol.hu/belfold/tiltakozik_a_btk_miatt_az_ensz_gyermekjogi_szervezete-1315104 (a kutatás ideje: 2014. május 1.)

³⁸ A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény In: http://njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=152383.253349 (a kutatás ideje: 2014. május 1.)

³⁹ A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény In: http://njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=152383.253349 (a kutatás ideje: 2014. május 1.)

részesként vett részt. Megjegyezendő ugyanakkor, hogy azzal szemben, aki a bűncselekmény elkövetésekor a tizennegyedik életévét még nem töltötte be, csupán intézkedés alkalmazható, büntetés nem szabható ki.⁴⁰

A gyermekek szempontjából nagyon fontos törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény (továbbiakban: Gyvtv.). A Gyvtv. 15 § meghatározza, hogy melyek azok az intézkedések, amelyeket a tizennegyedik életévét még be nem töltött gyermekkorúval szemben lehet alkalmazni, amennyiben megvalósított egy tényállászerű magatartást. Tehát a Gyvtv. 15 § szerint, ilyen hatósági intézkedések *a) a hátrányos és halmozottan hátrányos helyzet fennállásának megállapítása, b) a védelembe vétel, c) a családbafogadás, d) az ideiglenes hatályú elhelyezés, e) a nevelésbe vétel, f) a nevelési felügyelet elrendelése, g) az utógondozás elrendelése, h) az utógondozói ellátás elrendelése.*⁴¹

Érdekes az életkor kérdésénél a születésnapon elkövetett bűncselekmények esete. Aki a tizennegyedik születésnapján követ el bűncselekményt (kivéve a Btk. 16 §-ában felsorolt cselekmények), büntethetőséget kizáró ok fennáll, mivel azon a napon, amikor a 14. életévét betölti, még gyermekkorúnak számít (BJD 3838.). Szintén érdekes az a kérdés, amikor az elkövetői magatartást a 14. születésnapja előtt fejt ki, viszont eredménye, csak a születésnapja után lesz a magatartásának. Ebben az esetben szintén büntethetőséget kizáró ok áll fenn. Ha az elkövető a tizenharmadik születésnapján követ el bűncselekményt, akkor is még fiatalkorúnak számít (BH1987. 267.).⁴²

A rendelkezés okai. Jelenleg a társadalomban egyre jobban érezhető a bűnözés „megfiatalodása”, amely a lakosság folyamatos elöregedésével és az általános életkor növekedésével magyarázható. Az idősödő társadalomnak mind fiatalabb korösszetételű deviáns magatartásokkal kell számolnia. *„Nemigen lehet az ellen sem komoly érvet felhozni, hogy a gyermekvédelem mai eszközei elégtelen a legtöbb 13 éves rablással vagy emberöléssel szemben. 2011-ben - az előző évekhez képest lényegében azonos számú - 2714 gyermekkorú elkövető vált ismertté, s az is változatlan, hogy kb. 60 százalékuk tartozott a módosítással érintett 12 és 14 év közötti életkorba. Az előző három évben összesen egyetlen gyermekkorú által elkövetett emberölés történt, a halált és életveszélyt okozó testi sértések száma szintén alig volt kimutatható.”*⁴³ A statisztikai számadatok megismerése után jogosan merülhet fel a kérdés, hogy indokolt-e az új Btk. által alkalmazott változtatás. Ha figyelembe vesszük még azt is, hogy bizonyos eszközök eddig is adtak voltak az e korú elkövetők ellen, például súlyosabb esetben az intézetben való elhelyezése a

⁴⁰ BELOVICS Ervin, GELLÉR Balázs, NAGY Ferenc, TÓTH Mihály - Büntetőjog I. Budapest, 2012, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft. 224-225.old.

⁴¹ A gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény In: http://njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=29687.255763

⁴² BELOVICS Ervin, GELLÉR Balázs, NAGY Ferenc, TÓTH Mihály - Büntetőjog I. Budapest, 2012, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft. 225.old.

⁴³ Dr. TÓTH Mihály: *Egy büntetőjogász gondolatai a „vox populi” oldalvívén.* In <http://ujbtk.hu/dr-toth-mihaly-egy-buntetojogasz-gondolatai-a-vox-populi-oldalvizen/> (a kutatás ideje: 2014. május 1.)

deviáns gyermeknek, végképp felmerül a kérdés, hogy valóban szükséges volt-e vagy csak csupán a szigor híveinek a kielégítését szolgáló látszatintézkedésről van-e szó. ⁴⁴

Az új Btk. a XI. fejezetben tárgyalja a Fiatalkorúakra vonatkozó rendelkezéseket. A fiatalkorúak meghatározása a Btk. 105 § értelmében „fiatalkorú az, aki a bűncselekmény elkövetésekor tizenkettedik életévét betöltötte, de a tizennyolcadikat nem.” ⁴⁵ Tehát itt is láthatjuk a korhatár leszállítását. Az ellenük alkalmazott büntetés vagy intézkedés céljának megfogalmazását egy az egyben a régi Btk.-ból átvette az új Btk. (így ezt nem ismertetném még egyszer). Amennyiben a bűncselekményt elkövető fiatalkorút a bíróság szabadságvesztésre ítéli, a törvény taxatív felsorolja a 109. bekezdésben a kiszabható szabadságvesztés hosszát. Életfogytig tartó szabadságvesztéssel is büntethető bűncselekmény esetében a leghosszabb kiszabható büntetés tartama tíz év. A Btk. 110 § meghatározza, hogy mikor lesz a szabadságvesztés végrehajtási fokozata a fiatalkorúak börtöne. 3 esetet sorol fel a törvény: „a) a fiatalkorút büntett miatt kétévi vagy ennél hosszabb tartamú szabadságvesztésre ítélik; b) az egyévi vagy ennél hosszabb tartamú szabadságvesztésre ítélt fiatalkorú visszaeső, vagy c) az egyévi vagy ennél hosszabb tartamú szabadságvesztésre ítélt fiatalkorút a szándékos bűncselekmény elkövetését megelőző három éven belül szándékos bűncselekmény miatt javítóintézeti nevelésre ítélték.” ⁴⁶ A meghatározott eseteken kívül a szabadságvesztés végrehajtási fokozata a fiatalkorúak fogháza.

9. A gyermekbűnözés statisztikai adatai

Magyarországon átlagosan az ismertté vált bűnelkövetők száma évente 120 ezer körül van, a nem büntethető 14 éven aluli elkövetők száma 1994 - 2003 között évente 3553 és 4287 között volt.

Statisztikai adatok:

„2003-ban 3553 gyermekkorú, 10 453 fiatalkorú, 104 119 felnőtt korú követett el bűncselekményt. A gyermekkorúak túlnyomó többsége - 81,3-86,3 %-a - vagyon elleni bűncselekményeket követ el. Az esetek közel fele lopás, 15,2%-a betöréses lopás, de sajnos kiveszik a részüket a gyermekkorúak a súlyosabb megítélésű erőszakos, vagyon elleni bűncselekményekből, így a rablásokból is. Egyéb erőszakos bűncselekményt, például a személy elleni erőszakot megvalósító testi sértést vagy a közrend elleni erőszakkal jellemzett garázdaságot összesen mintegy 10%-ban követnek el 14 éven aluliaik. A gyermekkorú elkövetők összetétele nemek szerint a vizsgált időszak utóbbi 5 évét figyelembe véve: 86-89% fiú, 11-14% a lányok aránya. Ez nagyjából megegyezik a többi korosztályéval.” ⁴⁷ A „gyermekbűnözésben” nagyon erős a látencia, nagyon sok a felderítetlen, be nem jelentett ügy. Így a statisztikai adatoknál valószínűleg magasabb a gyermekek által elkövetett bűncselekmények száma. 2003-hoz képest folyamatosan nőttek napjainkig ezek a számok, amelyben a társadalom fokozatos elöregedése és az általános életkor növekedése is közrejátszik. A

⁴⁴ Dr. TÓTH Mihály: *Egy büntetőjogász gondolatai a „vox populi” oldálvívén.* In <http://ujbtk.hu/dr-toth-mihaly-egy-buntetojogasz-gondolatai-a-vox-populi-oldalvizen/> (a kutatás ideje: 2014. május 1.)

⁴⁵ A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény In: http://njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=152383.253349 (a kutatás ideje: 2014. május 2.)

⁴⁶ A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény In: http://njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=152383.253349 (a kutatás ideje: 2014. május 2.)

⁴⁷ SIPOS László - *A gyermekbűnözés és sajátosságai* In: <http://epa.oszk.hu/00000/00035/00101/2006-03-lk-Sipos-Gyermekbunozes.html> (a kutatás ideje: 2014 május 2.)

gyermekkorúak által elkövetett bűncselekmények 62%-át tizenkét és tizennégy év közötti gyermek követi el, ennek ellenére a magyar gyermekvédelmi intézmények rendeltetése nem a deviáns gyermekekkel való törődés és nevelés. Tehát a statisztikai adatok alátámasztják a korhatár leszállítását, de az intézményes kereteket még nem tekinthetjük megoldottnak. E mellett az is tény, hogy ha a garanciális szabályozást szeretnék a 12-14 éves elkövetőkkel szemben, arra a legjobb eszközt a büntetőjog nyújtja.⁴⁸

10. Nemzetközi kitekintés

A világban a büntethetőségi korhatár kérdése körében sokféle szabályozással találkozhatunk. Az, hogy a jogalkotó milyen életkor betöltéséhez fűzi a büntethetőséget, lényegében jogpolitikai kérdés. Ha Európát nézzük az átlagos büntethetőségi korhatár 14 - 15 év (ilyen ország például: Németország, Olaszország, Ausztria, Svédország, Csehország, Dánia, Norvégia, Finnország). Természetesen vannak sokkal alacsonyabbak vagy éppen sokkal magasabban meghúzott korhatárok is. Máltán például 18 év a büntethetőségi korhatár, ezzel ellentétben Svájcban és Írországban 7 (!) év az a bizonyos életkor amit meg kell élni ahhoz, hogy valaki büntethető legyen. Arról kevés szó esik, viszont annál fontosabb, hogy a „szigorúbb korhatárt” követő országok többségében még a „fiatal felnőttekre” (18-21 vagy 23 év) is speciális, enyhébb szabályok vonatkozhatnak. Európában a szabályozás gyakran attól függ, hogy az adott országban mely kor az iskolai kötelezettség minimuma. Ez a minimum a XXI. században már átlagosan 16 éves kort jelent, így nem csoda, hogy az utóbbi időben a 16 éves kor felé való közeledést figyelhetünk meg Európában. Ezzel a magyar Btk. új szabályozása ellentétes.

10 évi előkészítés után, 1989. november 20-án elfogadta New York-ban az ENSZ Közgyűlése a Gyermek Jogairól szóló Egyezményt. Ebben a dokumentumban foglalták össze azoknak a jogoknak a minimumát, amelyeket minden államnak biztosítani kell az ott élő gyermekek számára: a gyermekek életben maradását, fejlődését, védelmét és a társadalomban való részvételüket biztosító jogokat. Az egyezmény pontosan kifejti, hogy milyen jogokkal rendelkeznek a gyermekek, illetve ezen a területen ez az első kötelező érvényű nemzetközi jogi eszköz. Az Egyezményt csak 3 ország nem fogadta el magára nézve kötelezőnek: az USA, Szomália és Dél-Szudán.⁴⁹ A magyar jogra nézve ez azért fontos, mert az elfogadása után kevesebb, mint két évvel már ki is hirdette és kötelezőnek ismerte el magunkra nézve a Gyermek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezmény kihirdetéséről szóló 1991. évi LXIV. törvényben. A törvény 3. Cikk 1. pontja meghatározza, hogy „a szociális védelem köz- és magánintézményei, a bíróságok, a közigazgatási hatóságok és a törvényhozó szervek minden, a gyermeket érintő döntésükben a gyermek mindenek felett álló érdekét veszik figyelembe elsősorban.”⁵⁰ Ez gyakorlatilag egy világszinten elfogadott

⁴⁸ dr. LIGET Katalin - A fiatalkorúak büntető igazságszolgáltatási törvényének koncepciója, Büntetőjogi Kodifikáció 2006. 2. szám, 28.old.

⁴⁹ Gyermekjogi egyezmény és más dokumentumok In: <http://unicef.hu/ismerje-meg/mire-forditjuk-az-adomanyokat/gyermekjogok/gyermekjogi-egyezmény> (a kutatás ideje: 2014. május 2.)

⁵⁰ a Gyermek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezmény kihirdetéséről szóló 1991. évi LXIV. törvényben In: http://njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=15579.23642

alapelv, hogy az eljárások és az egyes döntések során mindig a gyermekek érdekeit kell elsősorban figyelembe venni.

11. Összegzés

Természetesen a legfontosabb és legaktuálisabb kérdés, hogy mit gondolok az új Btk. által leszállított korhatárról. Mint ahogy az évfolyamdolgozatomban is olvasható, Magyarországon a büntethetőségi korhatár az első büntető törvénykönyv hatályba lépésétől (1878-tól) 1961-ig 12 éves kor volt. Így ez a szabályozás nem idegen a magyar jogrendszerben. Az is tény, hogy az 1908-as I. Büntetőnovella hatálybalépésétől vizsgálni kellett a bírónak a 12 és 18 év közöttiek beszámítási képességét, így ez a szabályozás szintén nem idegen a magyar jogrendszerben. Azt gondolom, hogy az utóbbi 20-30 évben sokat változott a világ. A régi Btk. által meghatározott tizenéves kor, teljes mértékben indokolt volt, hiszen akkor fejezik be az általános iskolát, az a kor egy nagy „vízvázalasztó” volt egy gyermek korában, elért ez bizonyos biológiai és érettségi szintet. Ennek ellenére az utóbbi évtizedek változásai hatására hamarabb érik el a gyermekek ezt az érettségi szintet. Köszönhető ez az informatika, az internet, a televízió, a hírközlés, a rendszerváltás óta szabadabb felfogású iskoláztatási rendszernek. A gyermekek azt hallják a tv-ben, hogy „gyermekek támadtak neki a tanárunknak Borsodban” vagy éppen „gyermekek verték össze az idős nénit és fosztották ki” pszichológiailag nekik is felmerül a gondolat a fejükben. Szerintem a jogalkotók valamelyest egy középúton választottak, hiszen a beszámítási képességet nem vélelmezik, hanem a vádnak kell bizonyítani az eljárásban.

Azt gondolom, hogy bármikor bármilyen új szabályozást vezetnek be (akár a büntetőjog területén kívül), mindig lesznek ellenzők és lesznek olyanok, akik egyetértenek vele. Egy kicsit kisarkítva, de hasonlít az eutanázia, az abortusz és a halálbüntetés örökös vitájára. Mindig lesz aki támogatja és mindig lesz olyan, aki ellenezni fogja. A gyermekvédelmi szervezetek természetesen tiltakoznak, hiszen ez a dolguk, akkor is tiltakoznának, ha egyetértenének a korhatár leszállításával látva a statisztikai adatokat. Ezek a szervezetek a prevencióban hisznek, gyökerestül ragadnák meg a problémát és a családi viszonyokat és a gyermekek nevelését, oktatását szeretnék jobbá tenni. A korhatár leszállítása egy egyszerűbb, gyorsabb megoldás a problémára, de felmerül a kérdés, hogy megoldás-e? A tizenkét éves gyermek fel tudja-e fogni, hogy az új Btk. szerint már ellene is alkalmazhatóak egyes intézkedések? Azt gondolom, hogy teljes mértékben nem, viszont a gyermekek szülei, akik nevelik, meg tudják vele értetni, és ha látják, hogy hajlamos a deviáns viselkedésre „büntessék” meg otthon a gyermeküket. Ez a szabály egy elrettentés, az utóbbi időkben növekvő gyermekek által elkövetett bűncselekményektől.

A legigazságosabb megoldás az lenne, ha minden egyes fiatalkorú esetében vizsgálni lehetne a beszámítási képességet, de objektív módon. Ez természetesen teljesen kizárt, nem lehetséges. Ezért minden államban kötelesek taxatív meghatározni egy kort, amihez tudja magát tartani a társadalom és az igazságszolgáltatás. Nagyon sok szempontra kell odafigyelni. Eleget kell tenni a nemzetközi szerződéseknél, a társadalmi viszonyoknak, eleget kell tennie annak, hogy csökkentse a

bűncselekményeket és mindemellett ne gátolja az elkövető gyermeket abban, hogy helyes irányba forduljon az élete. Szerintem az új Btk. szabályozás megtalálta a magyar társadalom számára a középutat, viszont azt majd csak évek múltán fog kiderülni, hogy mennyiben alkalmazható és hogy mennyiben esik vissza tőle a bűncselekmények száma.

Irodalomjegyzék

1. KÓHALMI László - *A büntethetőségi korhatár kérdése*. In: <http://jesz.ajk.elte.hu/kohalmi53.pdf>
2. Dr. TÓTH Mihály: *Egy büntetőjogász gondolatai a „vox populi” oldaltizén*. In <http://ujbtk.hu/dr-toth-mihaly-egy-buntetojogasz-gondolatai-a-vox-populi-oldaltizen/>
3. MEZEY Barna - *Magyar jogtörténet* Budapest, 2003, Osiris kiadó
4. BALOGH Ágnes - TÓTH Mihály: *Magyar Büntetőjog - Általános Rész* Osiris Kiadó, Budapest, 2010.
5. MEZEY Barna - *A magyar jogtörténet forrásai* Szemelvénygyűjtemény Budapest, 2011, Osiris kiadó
6. Tobiás: *A Magyar Büntetőtörvény a büntettekről és a vétségekről* (1878:5. tcz.) és teljes Anyaggyűjteménye. Első kötet. Pesti könyvnyomda-részvény-társaság, Budapest, 1880
7. GÖRGÉNYI Ilona - GULA József - HORVÁTH Tibor - JANCsó Judit - LÉVAY Miklós - SÁNTHA Ferenc - VÁRADI Erika: *Magyar Büntetőjog Általános Rész*. Complex Kiadó Kft., Budapest, 2012
8. NAGY Ferenc - TOKAJI Géza, *A magyar büntetőjog általános része*. Budapest, Korona Kiadó, 1998
9. dr. LIGET Katalin - *A fiatalok büntető igazságszolgáltatási törvényének koncepciója, Büntetőjogi Kodifikáció 2006. 2. szám,*
10. Dr. Györgyi Kálmán: *Az új Büntető Törvénykönyv kodifikációjának története* In: <http://ujbtk.hu/dr-gyorgyi-kalman-az-uj-bunteto-torvenykonyv-kodifikaciojanak-tortenete/>
11. BELOVICS Ervin, GELLÉR Balázs, NAGY Ferenc, TÓTH Mihály - *Büntetőjog I.* Budapest, 2012, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft.
12. KABÓDI Csaba - LŐRINCZ József - MEZEY Barna - *Büntetéstan alapfogalmak*, Rejtjel Kiadó, Bp. 2005
13. KISS György: *A szocialista büntetőjog feladata a fiatalok nevelésében*. Magyar Jog 1956. 8. sz.
14. FÖLDVÁRI József: *Magyar büntetőjog - Általános rész* Osiris Kiadó. Budapest. 2003.
15. Tiltakozik a Btk. miatt az ENSZ gyermekjogi szervezete In: http://nol.hu/belfold/tiltakozik_a_btk_miatt_az_ensz_gyermekjogi_szervezete-1315104
16. SIPOS László - *A gyermekbűnözés és sajátosságai* In: <http://epa.oszk.hu/00000/00035/00101/2006-03-lk-Sipos-Gyermekbunozes.html>
17. *Gyermekjogi egyezmény és más dokumentumok* In: <http://unicef.hu/ismerje-meg/mire-forditjuk-az-adomanyokat/gyermekjogok/gyermekjogi-egyezmeny>

Felhasznált törvényszövegek:

1. A büntettekről és vétségekről szóló 1878. évi 5. törvénycikk (In: <http://www.1000ev.hu/index.php?a=3¶m=5799>)

2. 1908. évi XXXVI. törvénycikk a büntetőtörvénykönyvek és a bűnvádi perrendtartás kiegészítéséről és módosításáról (In: <http://www.1000ev.hu/index.php?a=3¶m=7036>)
3. a fiatalkorúak bíróságáról szóló 1913. évi VII. törvénycikk (In: <http://www.1000ev.hu/index.php?a=3¶m=7203>)
4. A büntetőtörvénykönyv általános részéről szóló 1950. évi II. törvény (In: <http://www.1000ev.hu/index.php?a=3¶m=8375>)
5. A Magyar Népköztársaság Büntető Törvénykönyvéről szóló 1961. évi V. törvény (In: <http://www.1000ev.hu/index.php?a=3¶m=8438>)
6. A Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény (In: http://njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=3356.237644)
7. A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (In: http://njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=152383.253349)
8. A gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény (In: http://njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=29687.255763)
9. a Gyermekek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezmény kihirdetéséről szóló 1991. évi LXIV. törvényben (In: http://njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=15579.23642)